

Klinisk etikkomité

Årsmelding 2021

Innhold

Kliniske etikkomiteer – lovfestet fra 2022.....	3
Medlemmer og sekretariat i 2021.....	3
Møter.....	4
Metode.....	4
7-trinns etisk analyse.....	5
Saker.....	5
Ordinære saker behandlet i 2021.....	6
Hastesaker behandlet i 2021.....	6
Retrospektiv drøfting behandlet i 2021.....	7
Saker fra 2021 som ikke er ferdigbehandlet.....	7
Kompetanseutvikling.....	7
Undervisning og formidling.....	9
Forskning.....	9
Økonomi.....	10
Oppfølging av mål for 2021.....	10
1. Bedre rutiner for forberedelse og oppfølging av saker.....	10
2. Økt fokus på møtestruktur.....	11
3. Økt aktivitet på nett.....	11
4. Arkivering.....	11
Planer for 2022.....	11

Kliniske etikkomiteer – lovfestet fra 2022

Komiteen vil innledningsvis påpeke en viktig endring som trer i kraft 01.01.2022: Frem til nå har det ikke vært en lovfestet plikt å ha klinisk etikkomité i helseforetakene. Fra 01.01.2022 er helseforetakenes plikt til å opprette kliniske etikkomiteer lovfestet i henhold til nye regler i spesialisthelsetjenesteloven § 2-4 der det står; (<https://lovdata.no/lov/1999-07-02-61/§2-4a>):

§ 2-4 a. *Klinisk etikkomité*

Helseforetaket skal opprette en klinisk etikkomité. Andre virksomheter som omfattes av denne loven, kan opprette en klinisk etikkomité.

Den kliniske etikkomiteen skal bidra til å øke helsepersonellens kompetanse i å identifisere, analysere og avklare etiske verdspørsmål i forbindelse med pasientbehandling og ved prioritering av ressurser. På forespørsel fra helsepersonell eller pasienter skal den kliniske etikkomiteen bistå med råd om hvordan konkrete etiske utfordringer ved behandlingen av den enkelte pasient kan løses. Pasientens nærmeste pårørende kan også be om bistand fra den kliniske etikkomiteen dersom dette antas å være i samsvar med pasientens ønske.

Den kliniske etikkomiteen skal være tverrfaglig sammensatt og ha medisinsk og helsefaglig kompetanse. Den kliniske etikkomiteen skal også ha brukerrepresentant. Komiteen skal så langt det er mulig, ha kompetanse i medisinsk etikk og helserett.

Den kliniske etikkomiteen skal utføre sine oppgaver uavhengig og selvstendig.

0 Tilføyd ved lov [7 mai 2021 nr. 31](#) (ikr. 1 juli 2021 iflg. [res. 7 mai 2021 nr. 1444](#)).

Denne lovendringen er viktig for komiteenes arbeid da den tydeliggjør viktigheten av å ha en velfungerende komité med et oppdatert mandat, tydeliggjør oppgaver, hvem som kan ta kontakt og hvordan komiteen skal være sammensatt. Vi i klinisk etikkomité (KEK) Helse Bergen vurderer det slik at arbeidet vårt og sammensetningen i komiteen er i tråd med regelverket og kommer til å fortsette virksomheten tilnærmet som før.

Medlemmer og sekretariat i 2021

- Ingrid Miljeteig, *lege, spesialrådgiver, Seksjon for prestetjeneste og etikk, Forsknings- og utviklingsavdelingen, leder av KEK. Også 1. amanuensis i medisinsk etikk og nestleder ved Bergen senter for etikk og prioritering, Universitetet i Bergen (UiB). (50% stilling)*
- Eirik Joakim Tranvåg, *lege og stipendiat i medisinsk etikk ved UiB (inntil april 2021)/seniorrådgiver i Bioteknologirådet (fra 01.05.2021). Sekretær i KEK inntil 30.04.2021 (20% stilling). Medlem i KEK fra 01.05.2021.*
- Sindre August Horn, *lege og stipendiat i medisinsk etikk ved UiB. Sekretær i KEK fra 01.05.2021. (20% stilling)*
- Gifty Nordbø, *brukerrepresentant. Frem til 30.06.2021.*

- Everline Konyo Mjømen, *brukerrepresentant*. Fra 01.10.2021.
- Anne Kristine Breivik, *jurist, Foretakssekretariatet*.
- Helge Alsaker Solheim, *sykehusprest, Seksjon for prestetjeneste og etikk, Forsknings- og utviklingsavdelingen*.
- Cathrine Sivertsen, *spesialfysioterapeut, Fysioterapiavdelingen, Ortopedisk klinikk og Nasjonalt brannskadesenter*.
- Elisabeth Skaar, *overlege, Hjerteravdelingen*.
- Wenche Listøl, *genetisk veileder og onkologisk sykepleier, Avdeling for medisinsk genetikk, Laboratorieklinikken*.
- Frode Lindemark, *overlege, Lungeavdelingen*.
- Anne Blystad, *intensivsykepleier på Nyfødtavdelingen, Barne- og ungdomsklinikken*.
- Leila Hodali, *overlege Kronstad DPS, Divisjon psykisk helsevern, og allmennlege*.
- Siren Skrede, *seksjonsleder ved Seksjon for assistert befruktning. Kvinneklinikken*
- Helge Asbjørnsen, *overlege på Luftambulansen og Traumesenteret, Kirurgisk serviceklinikk*

Møter

Komiteen har hatt faste totimers møter hver måned, bortsett fra i juli og august. Det har også vært noen hastemøter hvor ikke hele komiteen har vært samlet. Komiteens arbeidsutvalg bestående av Ingrid Miljeteig (leder), Eirik J. Tranvåg / Sindre A. Horn (sekretær), Anne Kristine Breivik (jurist) og Helge Alsaker Solheim (sykehusprest) har hatt møter hver andre uke for å planlegge komiteens møter og forefallende komitearbeid.

Metode

Ved behandling av saker etterstreber komiteen å møte berørte parter i saken, også pasient og/eller pårørende. Vi legger opp til at alle som kan informere komiteen om saken møter samtidig. I de sakene der dette ikke er mulig etterstreber komiteen at flere av medlemmene møter pasient eller pårørende dersom de ønsker det eller snakker med dem på telefon i forkant.

Alle som blir invitert til komiteen blir i forkant av møtet informert skriftlig og muntlig om komiteen, dens funksjon og arbeidsmåte. Alle involverte parter som har møtt komiteen får tilsendt uttalelsen fra komiteen og gis mulighet til å ta kontakt med komiteen dersom noe er uklart. Behandlingsansvarlig lege eller kontaktperson i avdelingen får ansvar for videre håndtering av det ferdige notatet, inkludert å legge det i pasientens journal i de tilfellene der det er aktuelt.

For drøfting av sakene brukes vanligvis en 7-trinns etisk analyse.

7-trinns etisk analyse

Før analysen må komiteen ha tilstrekkelig informasjon til å kunne svare på de syv spørsmålene. Denne informasjonen innhentes på forhånd, i møtene og eventuelt også i etterkant.

1. Hva er det etiske dilemma og hva er alternative løsninger?
2. Hva er kunnskapsgrunnlaget for alternative utfall?
3. Hvilke lover og retningslinjer regulerer beslutningene?
4. Hvem er involverte parter?
5. Hva er eventuelle goder og byrder for involverte parter?
6. Hvilke og hvem sine interesser er i konflikt?
7. Hvilke verdier og prinsipper står på spill?

Etter å ha systematisert informasjonen gjennom disse syv spørsmålene kan komiteen diskutere hva som er viktigst å legge vekt på, klargjøre avveininger og foreslå hva som kan være en etisk akseptabel løsning eller løsninger i saken. Dette kan formuleres som et råd dersom det blir etterspurt. Andre ganger er komiteen først og fremst ønsket som et uavhengig møtested eller en upartisk diskusjonspartner, hvor komiteen bidrar med å stille spørsmål, lytte og systematisere hva som står på spill og hvilke handlingsalternativer en har.

Saker

Ordinære saker har vært behandlet med hele komiteen i oppsatte, månedlige møter. Hastesaker er saker med involvering av KEK samme eller påfølgende dag og med svar fra KEK innen 0–2 dager. I hastesaker er det vanskelig å samle hele komiteen på kort varsel, men flere av komiteens medlemmer har likevel hatt anledning til å møte.

I alt har komiteen behandlet tre ordinære saker, fire hastesaker, og gjennomført én retrospektiv drøfting.

Følgende enheter i Helse Bergen har kontaktet KEK med saker til behandling gjennom året: Medisinsk klinikk, Ortopedisk avdeling, Lungeavdelingen, Nevrologisk avdeling, Barne- og ungdomsklinikken, Avdeling for medisinsk genetikk, Psykiatrisk klinikk og Klinikk psykisk helsevern for barn og unge.

I tillegg har komiteen behandlet en sak meldt inn fra pasientens fastlege hvor overlege fra Hudavdelingen deltok i møtet. Komiteens arbeidsutvalg deltok også i et formøte med behandlere ved Kvinneklinikken angående pasients ønske om forebyggende behandling mot for tidlig fødsel. Dette ble ikke sett på som faglig ansvarlig behandling av legene på KK.

Komiteen bidro med å sortere relevant informasjon, skissere handlingsalternativer og klargjøre lovverk og verdier på spill. Det ble ikke nødvendig med videre oppfølging fra KEK.

Ordinære saker behandlet i 2021

Behandling av sår hos ikke-samtykkekompetent pasient

Sak meldt fra pasientens fastlege som ønsket råd med tanke på behandling av sår hos en ikke-samtykkekompetent pasient som motsatte seg behandling. Leder og et annet KEK-medlem dro ut og møtte pasient og personale der pasienten bodde for å innhente informasjon fra dem. I KEK-møtet møtte fastlegen, en representant fra pasientens bofellesskap, og overlege fra Hudavdelingen. Komiteen kom med råd til fastlege om å fortsatt forsøke å forhandle med pasienten idet forsøk på tvang uansett ikke ville ført frem.

Pasient med stor ressursbruk og hyppig kontakt med spesialisthelsetjenesten

Saken gjaldt en pasient med hyppig kontakt og gjentatte innleggelser over mange år. Pasienten hadde motsatt seg utskrivelse ved flere innleggelser. Ønske om råd fra komiteen om det er etisk akseptabelt å videreføre ressursbruken og eventuelt hvordan gå frem for å endre på dette. Det var ikke mulig å få med pasienten i møte med komiteen. I møtet deltok seksjonsoverlege, leder, og sykepleier. Representanter for komiteen snakket med behandlingsansvarlig lege på telefon etter møtet. Råd fra KEK om å ikke tilby svært ressurskrevende behandling uten tilstrekkelig medisinsk indikasjon.

Rapportering av medisinsk genetisk bifunn hos mindreårig pasient

Sak angående rapportering av bifunn hos mindreårig pasient. Ønske om råd hvorvidt bifunnet burde rapporteres til rekvirent fordi bifunnet kan ha behandlingsekvens for slektninger av barnet, men ikke for barnet selv. I notatet fra KEK ble det vektlagt at Helsedirektoratets veileder i utgangspunktet ikke tilrår å rapportere slike bifunn, men det er åpning for å avvike fra dette dersom nytten hos berørte slektninger anses å være tilstrekkelig stor.

Hastesaker behandlet i 2021

Oppstart med lindrende sedering hos pasient med langtkommet sykdom

Hastesak vedrørende spørsmål om seponering av pustestøtte og oppstart med lindrende sedering hos pasient med langtkommet sykdom. Komiteens arbeidsutvalg møtte behandlingsansvarlige leger og sykepleiere og hjemmerespirator-team og sorterte ulike handlingsalternativer, klargjorde lovverk og etiske retningslinjer og innhentet informasjon fra spesialist i palliasjon. I tillegg innhentet komiteen erfaring fra en annen KEK. Leder og medlem var seinere med i orienteringsmøte med sykepleiere etter at behandlingsteamet hadde bestemt hva som skulle skje.

Avslutning av behandling hos barn

Hastesak angående mindreårig pasient med langt fremskreden sykdom. KEK møtte involverte leger og pasientens foreldre. Foreldre og legene var uenige om tidspunkt for avslutning av kurativ behandling. I etterkant av møtet ble involverte parter enige om å avslutte kurativ behandling på grunn av ny informasjon om progresjon av sykdomstilstand. KEK kom ikke med konkrete råd.

Spørsmål om anleggelse av trakeostomi hos mindreårig pasient med alvorlig neurologisk tilstand

Hastesak angående en mindreårig pasient med alvorlig neurologisk tilstand som var innlagt med lungebetennelse og behov for respirator. Manglende egen pusteevne ved tidligere forsøk på å seponere respirator, og det ble stilt spørsmål om en burde legge inn trakeostomi til pustestøtte. Råd fra komiteen å ikke legge inn trakeostomi av hensyn til ikke-skade-prinsippet.

Sak fra nyfødt

Hastesak angående nyfødt barn med alvorlig prognose. KEK ble bedt om råd hvorvidt en skulle tilby behandling mot annen, underliggende sykdom, og også hvorvidt videre ernæring av barnet var aktuelt. Råd fra KEK om at det er etisk akseptabelt å ikke tilby behandling med sikte om å forlenge livet hos barnet av hensyn til ikke-skade-prinsippet.

Retrospektiv drøfting behandlet i 2021

Utfordringer knyttet til samtykkekompetanse og pasient som motsetter seg behandling

Saken dreide seg om en pasient med psykisk sykdom, reduserte kognitive evner og sårproblematikk. Pasienten hadde tidligere hatt innleggelser hvor amputasjon var indisert, men pasienten hadde ikke ønsket dette og man gikk ikke videre med amputasjon. Under den aktuelle innleggelsen var pasienten vurdert som ikke-samtykkekompetent og amputasjon ble etter hvert utført. I møtet deltok behandlingsansvarlige leger fra avdelingen hvor de etiske utfordringene i saken ble gjennomgått.

Saker fra 2021 som ikke er ferdigbehandlet

I tillegg er to saker under behandling som ble meldt og avholdt møte i 2021. Sak angående forespørsel om bruk av bilder tatt av pasient, og sak vedrørende de etiske dilemmaene knyttet til bruk av tvang på ung pasient.

Kompetanseutvikling

- Internseminar 1. september på Lystgården for alle medlemmer i KEK. Jan Reinert Karlsen (Senter for vitenskapsteori, UiB) holdt gjesteinnledning om autonomi.

- Åpent seminar i samarbeid med Bioteknologirådet om etikk og bioteknologi i Auditorium 2 i BB-bygget på Det medisinske fakultet ved UiB, 03.11.2021. Innledere: Petter Frost (direktør, bioteknologirådet), Eirik Tranvåg (seniorrådgiver i Bioteknologirådet og medlem i KEK), Ida Wiig Sørensen (overlege, Avdeling for medisinsk genetik ved HUS), Synnøve Lian Johnsen (seksjonsoverlege ved Kvinneklinikken, HUS). Møtet ble strømmet via Haukeland universitetssjukehus' strømmetjeneste. Totalt ca. 80 deltakere *in auditorio* og digitalt.
- Nasjonalt høstseminar for kliniske etikkomiteer i Oslo 22.–23.11.2021. Ingrid Miljeteig holdt innlegg på vegne av KEK Helse Bergen. Følgende deltok fra KEK: Ingrid Miljeteig, Siren Skrede, Wenche Listøl, Everline Konyo Mjømen, Eirik Tranvåg og Sindre August Horn.
- Cathrine Sivertsen har deltatt på etikkrefleksjonskurs (35 timer) i regi av Senter for medisinsk etikk (Universitetet i Oslo). Presentasjon av etisk refleksjonsgruppe i allmøte med Fysioterapiavdelingen.
- Siren Skrede og Anne Kristine Breivik deltok på Senter for medisinsk etikks innføringskurs i praktisk etikk i helsetjenesten 18.–19.10.2021.
- Siren Skrede deltok på deler av European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE) sin webinarserie *Ethical dilemmas in reproductive medicine: the basics; The ethics of preconception expanded carrier screening in patients seeking assisted reproduction; og Time to extend the 14-days*.
- Ingrid Miljeteig og Helge Alsaker Solheim har deltatt på Open Forum Day i regi av European Clinical Ethics Network, dato?
- Helge Alsaker Solheim deltar på kurset «Spesialprest i livssynsåpent samfunn» (20 studiepoeng) i regi av Teologisk fakultet (UiO) og skrev fordypningsoppgaven: «Sykehusprestens bidrag i klinisk etikkomité»

Ingrid Miljeteig tiltrådte som leder av KEK Bergen 01.01.21. Relevant lederutdanning utført i 2021¹:

- Oxford Executive Leadership Program (8 ukers intensivt online kurs), Saïd Business School, University of Oxford, June–August 2021 <https://oxford-onlineprogrammes.getsmarter.com/presentations/lp/oxford-executive-leadership-programme/>
- Behavioral Decision Making (Online), Professional Development Programs, Harvard Extension School, Harvard University, 23.–26.08.2021. <https://professional.dce.harvard.edu/programs/behavioral-decision-making/#outcomes>
- Professional Certificate in The Science of Happiness at Work: Berkeley University. Consisting of the three online courses (The Foundations of Happiness at Work, Mindfulness and Resilience to Stress at Work, Empathy and Emotional Intelligence at

---

¹ Kursene er finansiert med likestillingsmidler fra Universitetet i Bergen

work. 2021 <https://www.edx.org/professional-certificate/berkeleyx-science-of-happiness-at-work>

Undervisning og formidling

- Ingrid Miljeteig og Helge Alsaker Solheim:
  - Etikk og kommunikasjon (6 ganger) refleksjonsgruppe for legegruppen på Lungeavdelingen
  - Pilotprosjektet «Etisk refleksjon i akutt- og mottaksmedisin», Akuttmottak og Mottaksklinikken. Prosjektet rettet seg mot leger i spesialisering (LIS) del 2 og 3 med tanke på å imøtekomme et behov for etisk refleksjon samt bidra til at de felles kompetansemålene for LIS-utdanningen blir nådd. Prosjektet medførte en rekke møter for å forberede intervensjonen, samt fire møter. På grunn av covid-19 pandemien og bemanningssituasjon var det krevende å få til, og det siste møtet ble avlyst. Prosjektet skal evalueres videre.
- Helge Alsaker Solheim
  - Etikk og kommunikasjon (2 ganger) møte med sykepleiere på Lungeavdelingen
  - Foredrag om moralsk stress på legefagdag, Avdeling for rusmedisin
  - Etikkundervisning for radiografistudentene, HVL
  - Etikkundervisning for LIS 2 og 3 i Felles kompetansemodul (vår og høst) i regi av Regionalt utdanningscenter for spesialistutdanning i Helse Vest
  - Deltatt på evalueringsdager og veiledet etikk-fasilitatorer i Kreftavdelingen
- Ingrid Miljeteig
  - LIS 1 gruppeveiledning, introduksjon og 2 timers veiledning, vår og høst
  - LIS 3 undervisning (digital 4 timer) vår og høst
  - Videreutdanning i kardiologisk sykepleie (4+4 timer)
  - OK-programmet, 2 timer vår og høst
  - Internseminar for KEK Helse Midt, Ålesund, 4 timer, november 21
  - Etikk-seminar åpent for alle ansatte i Helse Midt, Ålesund, 4 timer, november 2021
- Cathrine Sivertsen holdt presentasjon om klinisk etikkomité og om etisk refleksjon for avdelingslederne i Fysioterapiavdelingen 11.02.2021
- Leila Hodali hadde internundervisning for Kronstad DPS om KEK den 13.04.2021 (1 time)

Forskning

Følgende vitenskapelige artikler er publisert av Ingrid Miljeteig med affiliasjonen Haukeland universitetssjukehus og tilknytning til Klinisk etikkomité:

1. Miljeteig I, Forthun I, Hufthammer KO, et al. Priority-setting dilemmas, moral distress and support experienced by nurses and physicians in the early phase of the COVID-19 pandemic in Norway. *Nursing Ethics*. 2021
2. Onarheim KH, Wickramage K, Ingleby D, Subramani S, Miljeteig I. Adopting an ethical approach to migration health policy, practice and research *BMJ Global Health* 2021

Økonomi

- Lønn til leder Ingrid Miljeteig (50% stilling).
- Lønn til sekretær Eirik Joakim Tranvåg / Sindre August Horn (20% stilling)
- Internseminar 01.09.2021
- Blomster til innledere etter seminar i samarbeid med Bioteknologirådet i oktober
- Konferanseavgift for 3 av deltakerne på høstseminaret til Kliniske etikkomiteer på Soria Moria hotell og konferansesenter 22.–23.11.2021 i regi av Senter for medisinsk etikk, UiO

Oppfølging av mål for 2021

I årsmeldingen fra 2020 var følgende mål for 2021 definert:

1. Bedre rutiner for forberedelse og oppfølging av saker

Komiteen har forsøkt å ha formøter med saksinnmeldere for å oppklare spørsmål og avklare forventninger i forkant av eventuelt møte med KEK. Slike formøter har som regel involvert leder og sekretær samt Helge Solheim (sykehusprest) og Anne Kristine Breivik (jurist). Møtene har bidratt til å klargjøre problemstilling og iblant avklart at det ikke har vært behov for råd eller videre saksgang i KEK. Komiteen har videre jobbet med hvordan vi kan tydeliggjøre saksprosessen i KEK og gjøre den mer transparent.

I noen saker trenger behandlingsteam rask hjelp til å sortere handlingsalternativer og fasilitere en etisk diskusjon i teamet. Vi har i 2021 forsøkt å tilby dette gjennom at en mindre gruppe (oftest arbeidsutvalget) møter teamet kort tid etter henvendelse. Vi er da tydelig på at vi ikke gir råd i saken og at vi må involvere resten av komiteen, samt innhente mer opplysninger fra eventuelle andre berørte i saken, dersom de ønsker et råd fra oss. Vi ønsker å prøve dette ut videre i 2022.

2. Økt fokus på møtestruktur

Vi har jobbet med bedre rutiner for bruk av etisk analyse og disponering av tiden i møter. Bruk av formøter med involverte parter har til dels hjulpet med å avklare forventninger og disposisjon av tiden. Arbeidet med møtestruktur vil fortsette i 2022.

3. Økt aktivitet på nett

Komiteen er i en prosess for å oppdatere informasjonen om KEK på Innsiden. Vi har redigert nettsidene og har lagt ut flere linker med mer detaljert informasjon, se [Helse Bergen Innsiden - Klinisk etikkomité \(helse-bergen.no\)](https://www.helse-bergen.no/innsiden).

4. Arkivering

Det var ønske om å etablere rutiner for å lagre korrespondanse og saksbehandling i helseforetakets arkivsystem Elements. Ferdige notater har vært lagret i dette arkivsystemet.

Planer for 2022

- **Prioriteringskonferanse april 2022:** KEK er involvert i planlegging og gjennomføring av konferansen [Fair Priorities in Unjust Circumstances i regi av International Society for Priorities in Health \(ISPH\)](https://www.isph.org/2022/04/28/fair-priorities-in-unjust-circumstances). Ingrid Miljeteig er leder i arrangementskomiteen, og medlemmer fra KEK kommer til å delta som foredragsholdere. Konferansen avholdes i Bergen 28.–30.04.2022. Konferansen er gratis å delta digitalt på, og vi vil promotere ulike foredrag og sesjoner til ansatte. Under konferansen kommer KEK til å ha et møterom/auditorium hvor noen av oss kommer til å være til stede og delta digitalt. Sykehusledelsen og alle ansatte vil bli invitert til å delta.
- Vi kommer ikke til å arrangere et eget åpent etikk-seminar denne våren.
- Nytt internseminar i august/september 2022
- Vi planlegger for at flest mulig medlemmer fra KEK deltar på Høstseminaret for de kliniske etikkomiteene 17.–18.11.2022